

P r i k a z i i o s v r t i

CRKVA IZMEĐU ISELJAVANJA I USELJAVANJA

25. međunarodni teološki simpozij, Split, 23. - 24. listopada 2019.

Jubilarni XXV. međunarodni teološki simpozij Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu održan je u velikoj dvorani KBF-a u srijedu i četvrtak, 23. i 24. listopada 2019., uz potporu Splitsko-makarske nadbiskupije i Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja, na temu: *Crkva između iseljavanja i useljavanja*. Uz velikog kancelara KBF-a u Splitu nadbiskupa mons. dr. Marina Barišića, rektora Sveučilišta u Splitu prof. dr. sc. Dragana Ljutića i dekana KBF-a u Splitu prof. dr. Mladena Parlova, svečanom otvaranju nazočili su prorektori Sveučilišta u Splitu izv. prof. dr. sc. Goran Kardum i izv. prof. dr. sc. Željko Radić te župan Splitsko-dalmatinske županije g. Blaženko Boban.

U uvodnoj riječi u ime organizatora izv. prof. dr. sc. Josip Dukić, prodekan za znanost Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, istaknuo je da je fenomen migracija trajna stvarnost Crkve i znak našeg vremena. Ponavljajući stav II. vatikanskog sabora naglasio je da se migracije tiču cijelog čovječanstva i spadaju u temeljna ljudska prava. Migracijama su također zaokupljeni sva trojica papa naših dana. Njihov zajednički temeljni stav dade se svesti na susret sa samim Kristom u svakom siromašnom, odbačenom i prognanom.

Splitsko-makarski nadbiskup i metropolit mons. dr. Marin Barišić povezo je temu migracija s temom prošlogodišnjeg simpozija o ekologiji naglašavajući važnost ekologije međusobnih odnosa, budući da zagađenost duhovne ekologije međuljudskih odnosa vodi ugroženosti samog čovjeka koji pritom spas pronalazi u migracijama. Dužnost kršćana danas u svijetu koji je migrantski jest čuvati lice vlastitoga kršćanskog identiteta, ali i ljudskosti svakog čovjeka, ne zaboravljajući pritom kako selilačko iskustvo Objave, tako i izbjegličko iskustvo našeg hrvatskog naroda u proteklom vremenu Domovinskog rata. Upravo zato nadbiskup je pozvao sve na "iseljavanje egoizma iz vlastitoga srca i useljavanje solidarnosti".

Pohvalivši otvorenost Crkve u suočavanju sa suvremenim kretanjima i problemima, rektor Sveučilišta u Splitu, prof. dr. sc. Dragan Ljutić, osobito je istaknuo dimenziju humanosti i duhovnosti kojom Splitsko sveučilište obogaćuje KBF u Splitu.

Splitsko-dalmatinski župan, g. Blaženko Boban, pozivajući se na iskustvo raseljenosti vlastite obitelji širom svijeta, istaknuo je ključnu ulogu Crkve u očuvanju nacionalnoga i vjerskog identiteta iseljenika.

Konačno, novoimenovani dekan KBF-a, prof. dr. sc. Mladen Parlov, podsjetio je na selilačku stvarnost svakog čovjeka od rođenja do smrti, kroz brojne životne postaje zemaljske domovine. Milijuni ljudi danas su prisiljeni napustiti darovanu im vlastitu kulturu i domovinu i uputiti se u nepoznato i strano, tražeći novo krilo koje će ih s ljubavlju prihvatiti. Kristov nalog ljubavi prema braći i sestrama obvezuje svakog kršćanina te ne smijemo ostati gluhi i slijepi na potrebe selilaca, nego im pružiti zaštitu, ljubav i integraciju. Proglašavajući simpozij otvorenim dekan je izrazio nadu kako će razmišljanja o ovoj tematici ponuditi analizu i odgovore na neka ključna pitanja u cilju boljeg razumijevanja migracija, što svakako treba voditi i kvalitetnijim rješenjima i izgradnji suživota.

Kako je već uobičajeno, odmah nakon otvaranja predstavljen je zbornik radova prošlogodišnjeg, 24. međunarodnog teološkog simpozija s temom *Teologija i ekologija*. Prvi dio zbornika predstavio je prof. dr. sc. Anđelko Domazet, a drugi dr. sc. Emanuel Petrov. Riječ je o zaokruženom pristupu ekoteologiji polazeći od iskustva Objave, preko doprinosa teologije istočnog kršćanstva i Svjetskih konferencija Ekumenskog vijeća crkava, sve do ključnih naglasaka enciklike *Laudato si'*, pape Franje. Ključne točke takve ekoteologije trebaju naći svoj uvir u ekopedagogiji budućih naraštaja i izgradnji sveopće ekološke duhovnosti. Takvo zalaganje dovest će do zajedničke brige za povjereni nam okoliš i planet, tj. za "zajedničku kuću" svih ljudi.

Potom je uvodno i jedino predavanje prvog dana 25. međunarodnog teološkog simpozija na temu: *Crkva i migracije u 21. stoljeću: 'nije riječ samo o migrantima...'*, održao doc. dr. sc. Gioacchino Campese, skalabrijanski misionar i profesor teologije ljudske mobilnosti na Teološkom fakultetu Papinskog sveučilišta *Urbaniana* u Rimu. Podsjećajući na zajedničku selilačku srž cijeloga čovječanstva prof. Campese je ustvrdio da se u današnjem pristupu migrantima nerijetko radi o "migracijskom Alzheimeru" – ne želimo pružiti drugima ono što za sebe očekujemo. Shodno tome svaki govor o migrantima zapravo mora biti govor o osobi u njezinoj cjelovitosti, kako je istaknuo i papa Franjo u aktualnoj poslanici za Svjetski dan selilaca i izbjeglica. Upravo pristup aktualnog Pape ovom fenomenu stavlja pred Crkvu četiri ključne zadaće: primiti – zaštititi – promicati – integrirati.

U raspravi koja je potom slijedila razmatrana je upravo problematika "sporne" četvrte točke – integracije, kako je istaknuto "zbog pomanjkanja volje integrirati se od strane samih doseljenika te s tim povezane opasnosti promjene identiteta kršćanske Europe". Ustvrdeno je da za kršćansku Europu veću opasnost predstavlja vlastito odreknuće od kršćanskih i evanđeoskih vrijednosti nego što je to imigracija ljudi u potrebi koji dolaze iz nekršćanskih zemalja.

Izv. prof. dr. sc. Kotel Dadon, rabin i predstojnik Katedre za judaistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, održao je prvo predavanje drugog dana međunarodnog teološkog simpozija s temom: *Židovski narod između useljavanja i iseljavanja*. Pozivajući se na velik broj izvora iz rabinske literature od talmudskih vremena, preko srednjega vijeka sve do modernog doba, koje je osobno prvi puta preveo na hrvatski jezik, dr. Dadon je analizirao osobitu vezu između židovskog naroda i Svete Zemlje. Premda je židovski narod kroz povijest izložen brojnim raseljavanjima, istovremeno je trajno orijentiran prema hodočašću k "Obećanoj zemlji". Upravo ta hodočašća su izgradila, oblikovala i održala židovski nacionalni identitet u najtežim trenucima dugog egzila. Kao ključni moment istaknuto je kolektivno nacionalno pamćenje i održavanje nade u dolazak Mesije, okupljanje izgnanih te ponovnu izgradnju Hrama i Jeruzalema.

Dr. sc. Ivan Karlo Lapić, prior Centra za psihijatrijsku rehabilitaciju sv. Ambrozija u Cernusco sul Naviglio kod Milana, govorio je o temi *Filoxenia – zaboravljena kršćanska krjepost? 'Ne zaboravite gostoljubivost' (Heb 13,2)*. Dinamika međuljudskih odnosa gostoljubive relacije, u teološko-etičkoj perspektivi, podrazumijeva postojanje-s-drugim i bitak-za-drugog. Riječ je o trajnoj dinamici otvorenosti naspram drugosti u agapičkom poretku. Dr. Lapić se pozvao na biblijski govor o strancu u Mt 25,31-36 (Posljednji sud: *Gospodine, kada te vidjesmo...*) i Lk 10,25-37 (*Učitelju, što mi je činiti da život vječni baštinim?*). Kristovo otajstvo ključ je razumijevanja gostoljubivosti kao izvorne Božje nakane prema čovjeku te je ona za čovjeka dar, ali i poslanje. Stoga upravo gostoljubivost otkriva kako djelovati svjesno i odgovorno za dobrobit drugih, svladavajući čak i najradikalnije ljudske razlike i otuđenosti.

Prof. dr. sc. Ante Vučković, s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, govoreći o temi *Um u egzilu*, istaknuo je da se ne radi o odsutnosti uma, nego naprotiv o stanju u kojem je um "kod kuće". Egzil je stanje koje donosi drukčiji pogled na samoga sebe, položaj u svijetu i ljudske odnose te time i otvorenost prema univerzalnosti. Budući da se Emmanuel Levinas često služio metaforom egzila, prof. Vučković je iznio slojevitost njegove misli koja dira pojedinačnu ljudsku sudbinu (iskustvo egzila), najdublja pita-

nja “prve filozofije” etike (egzil kao izazov mišljenju) i istovremeno religioznu dimenziju (djelovanje).

Predavanje doc. dr. sc. Tade Jurića, s Odjela za povijest Hrvatskoga katoličkog sveučilišta u Zagrebu, pod naslovom: *Medijska analiza sadržaja fenomena suvremenog iseljavanja iz Hrvatske*, predstavilo je pojam “iseljavanja” analizom članaka hrvatskih web portala: *Večernjeg lista*, *24sata* i *Index.hr* te *Deutsche Welle* kao međunarodnoga njemačkog javnog medijskog servisa od listopada 2018. do siječnja 2019. Želeći uspostaviti stvarnu dijagnozu i razloge masovnog iseljavanja iz domovine, doc. Jurić u većini analiziranih članaka primjećuje pristranost i subjektivnost u odabiru sugovornika, citata i stavova, budući da je uglavnom riječ o tekstovima s negativnim predznakom, koji metodom širenja beznađa promoviraju iseljavanje. S druge strane, članci s pozitivnim iskustvima preselejenja i odlaska u drugu državu jednako potiču daljnje iseljavanje, odnosno potiču neodlučne na razmišljanje o opciji iseljavanja.

Sljedeće izlaganje održao je izv. prof. dr. sc. Roko Mišetić, s Odjela za sociologiju Hrvatskoga katoličkog sveučilišta u Zagrebu, pod naslovom: *Aktualno demografsko stanje i perspektive budućeg kretanja stanovništva Hrvatske*. Analizirajući razdoblje od zadnjeg provedenog Popisa stanovništva Republike Hrvatske 2011. godine do danas, prof. Mišetić zaključuje da se trend depopulacije hrvatskog naroda iz 20. stoljeća snažno nastavio i u 21. stoljeću. Dok je pad broja stanovnika uglavnom bio plod negativnog prirodnog prirasta, od 2013. godine zbog punopravnog članstva Republike Hrvatske u Europskoj uniji dominaciju u ukupnoj depopulaciji stanovništva preuzimaju migracije. Osim toga, dolazi i do prostorne redistribucije depopulacije, zbog kojih su posebno opustošena pogranična područja uz granicu s BiH te Slavonija.

Nizu dramatičnih izlaganja poradi problema iseljavanja priključio se i izv. prof. dr. sc. Tomo Vukšić, vojni ordinarij u BiH i profesor Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Sarajevu, s temom: *Iseljavanje katolika iz Bosne i Hercegovine i odgovor Crkve na problem smanjivanja broja vjernika*. Ponajprije ratni progoni i iseljavanja koncem 20. stoljeća prepolovili su broj Hrvata i katolika u BiH. Shodno crkvenim podacima u zadnja dva desetljeća Banjolučka biskupija ostala je bez 45,71 % vjernika (-24.095), Sarajevska bez 32,48 % vjernika (-70.782), Mostarska bez 11,75% vjernika (-22.845), a Trebinjska bez 13,04 % vjernika (-2.773). Prof. Vukšić je istaknuo višeslojnost uzroka takvog demografskog pada: izostanak političke i materijalne potpore povratku prognanika i raseljenih, vrlo negativan prirodni prirast, novo iseljavanje, visoka stopa

nezaposlenosti koja potiče iseljavanje u potrazi za poslom, politička i pravna nesigurnost, korupcija i frustracija, novo iseljavanje kao posljedica planova razvijenih zemalja da nadoknade vlastite demografske gubitke i dobiju radnu snagu, nedovoljna društvena i materijalna potpora ženama koje žele rađati, sve veća kriza bračnoga morala i sekularizacija, kriza svijesti kod vjernika o vrijednosti života i roditeljskoj suradnji s Bogom Stvoriteljem, odlazak mladih i visoka prosječna dob stanovnika, frustriranost podjelom države na dva entiteta, neriješeno nacionalno pitanje te činjenica da biračku volju pojedinca i naroda obezvrjeđuje izborni zakon, te konačno obespravljeno i poniženo običnog čovjeka. Nasuprot tome nužno je poticati iskren dijalog kao egzistencijalnu potrebu i sredstvo za izgradnju pravednoga mira, društvenog sklada, ozdravljenje rana iz teške prošlosti te osnaživanje svijesti i vlastitoga poziva vjerskih zajednica da moraju biti moralna vertikala društva.

Poslijepodnevni dio programa započeo je izlaganjem izv. prof. dr. sc. Vladimira Dugalića, s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, *Iseljavanja i transformacija Crkve u istočnoj Hrvatskoj*, koje je pripremljeno u suradnji s dr. sc. Draženom Živićem s Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar Područnog centra Vukovar. Istaknuto je da Slavonija samo u zadnjem desetljeću bilježi pad broja stanovništva od 9,1 %. Kad se tome pridoda depopulacija stanovništva BiH, koje više nije u mogućnosti popravljati demografsku sliku Slavonije, stanje je daleko ozbiljnije i dugoročno neodrživo, kako s gledišta društvene stabilnosti tako i ekonomskog napretka. Crkva u Slavoniji ne vidi rješenje u reorganizaciji i spajanju župnih zajednica, nego u nastojanju da se prevlada mentalitet koji potiče i odobrava korupciju i političku podobnost. Isto čini kroz evangelizacijski navještaj socijalne duhovnosti koju prati i veća socijalna osjetljivost za čovjeka u potrebi i izgrađivanje snažnije svijesti solidarnosti i osobne odgovornosti, te promicanje kulture života, ponajviše osnivanjem katoličkih osnovnih i srednjih škola te vjerskih vrtića, fondova za stipendiranje izvrsnih učenika i studenata te osobito onih slabijeg imovinskog stanja, te osnivanjem pučkih kuhinja. Jednako tako nameće se potreba novih oblika pastoralne brige i obitelji, kao i suočavanje s prihvatom useljenika koji će dolaziti iz zemalja različitih kulturoloških mentaliteta i vjera.

Ravnatelj dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu, dr. sc. Tomislav Markić, govorio je o *Pastoralnoj skrbi za hrvatske iseljenike*, koja je stara koliko i iseljavanje hrvatskih katolika. Ravnateljstvo dušobrižništva za Hrvate u inozemstvu osnovano je 1966. godine. Dok se neke hrvatske katoličke misije već zatvaraju, budući da je riječ o

integriranim hrvatskim iseljenicima treće ili četvrte generacije, zbog novog vala emigracije javlja se potreba za otvaranjem novih. Tako je primjerice 2016. godine osnovana Hrvatska katolička misija u Dublinu. Dr. Markić je istaknuo aktualne izazove i posebnosti pastoralne skrbi za hrvatske iseljenike i njihove potomke, osobito naglašavajući problem jezika s kojim se misionari susreću: ako govore hrvatskim jezikom, iseljenici starijih generacija ih teško razumiju, a ako govore stranim jezikom, ne razumiju ih useljenici koji su nedavno došli.

Prof. dr. sc. Anđelko Domazet, pročelnik Katedre temeljnog bogoslovlja na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu, izlagao je o temi: *Religijski pluralizam potaknut migracijama kao presudno teološko pitanje budućnosti*. Riječ je o temeljnim izazovima i zadacima pred kojima se nalazi katolička teologija i Crkva naočigled religijskog pluralizma koji je potaknut globalnim migracijama, a koji nameće pitanje identiteta i budućnosti Europe, kao i odnosa kršćana naspram rastuće religiozne pluralizacije društva u kojemu žive. Propitujući tri uobičajena religijsko-teološka nacrt: pretkoncilsko stajalište prema drugim religijama (ekskluzivistički eklezio-centrizam), pristup Drugoga vatikanskoga koncila i poslijekoncilske teologije (inkluzivistički kristocentrizam) te pogled na druge religije predstavnika tzv. pluralističke teologije religija (pluralistički teocentrizam), prof. Domazet je istaknuo i modele međureligijskog teološkog dijaloga Klausa von Stoscha (komparativna teologija religija) i Karla-Josefa Kuschela (abrahamska ekumena). U tom duhu iznesena su i neka zapažanja o naravi i karakteru misijskog naloga Crkve u ozračju religijskog pluralizma i dijaloga.

O *Migracijskoj situaciji u Poljskoj* govorio je doc. dr. sc. Paweł Małosa s Teološkog fakulteta Katoličkog sveučilišta Ivana Pavla II. u Lublinu. Glavninu migranta u Poljskoj danas čine Ukrajinci (gotovo 1,2 milijuna), dok je broj migranta iz islamskih zemalja znatno niži (oko 21 000). Gotovo 70 % stanovništva protivi se prihvatu migranta iz islamskih zemalja, uglavnom zbog stereotipa po kojima ih povezuju s terorizmom. Jednako tako poljska vlada zastupa izrazito restriktivnu politiku prema migrantima iz islamskih zemalja. Nasuprot tome, Katolička Crkva u Poljskoj mišljenja je da je potrebno pomoći izbjeglicama i primiti ih, uz bitno naglašavanje da imigranti moraju poštivati kulturu i zakone zemlje u koju dolaze.

O *Iskustvu Isusovačke službe za izbjeglice u promicanju i življenju katoličkog socijalnog nauka u Hrvatskoj* govorio je mr. sc. Tvrtko Barun, voditelj JRS-a za jugoistočnu Europu. Mr. Barun je istaknuo povijest *Jesuit Refugee Service* (skraćeno JRS), koji je u Republici Hrvatskoj osnovan je 1993. godine. Glavni zadatak je svjedočiti

Krista u skladu s crkvenom tradicijom primanja stranca koji je u potrazi za sigurnošću, zaštitom i dostojanstvenom budućnošću. Na temelju katoličkoga socijalnog nauka i ignacijevske duhovnost JRS želi ukazati na autentičnost kršćanskog poslanja u službi vjere koja zahtijeva pravdu i promicanja pravde koja ostvaruje vjeru.

Sljedeće izlaganje održao je dr. sc. Emanuel Petrov, s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilište u Splitu pod naslovom: *Stav Ivana Pavla II. prema migracijama kao paradigma suvremenog odnosa Crkve*. Analizirajući poslanice sv. pape Wojtyła upućene za Svjetski dan migranata dr. Petrov je istaknuo kako su selioci trajna briga Crkve i neosporan znak vremena na početku trećeg tisućljeća. Upravo zato potrebna su tri temeljna stava Crkve prema izbjeglicama i migrantima: evangelizacija, solidarnost i dijalog. Riječ je ponajprije o zalaganju za dostojanstvo svakog konkretnog čovjeka i njegove obitelji, koje izvire iz čovjekove bogolikosti. Shodno tome put Crkve trećeg tisućljeća prema čovjeku-migrantu predstavlja trostruko poslanje: izgradnja kulture dobrodošlice, integracija obitelji i zalaganje za jedinstvo u pluralnosti.

Doc. dr. sc. Mihael Prović, s Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, govorio je o *Izazovu solidarnosti i mogućnosti vjerskog odgoja srednjoškolaca pred fenomenom migracijske krize u Europskoj uniji*. Analizirajući postavke multinacionalnog i plurikulturalnog društva, potrebno je tražiti principe međuljudskih suodnosa i način kako u slobodnom i demokratskom društvu Unije živjeti vlastiti svjetonazor te nacionalni i vjerski identitet. Svakako, potrebno je stvaranje "novog suživota" i "novog početka" temeljenog na "suživotu u različitosti" starosjedilaca Unije i migranata. Pri tom je naglašena važna uloga "vjeroučitelja budućnosti", koji će svojim nastavničkim kompetencijama i sudjelovanjem u životu lokalne zajednice promicati ideje i vizije za poboljšanje i moderniziranje obrazovanja u Republici Hrvatskoj.

Izv. prof. dr. sc. Josip Dukić, prodekan za znanost Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Splitu, održao je izlaganje o *Hrvatima u Italiji od kraja 1915. do svibnja 1946. godine*. Riječ je o preko 20 000 Hrvata koji su bili zarobljeni u logorima Italije. Prva skupina zarobljenih Hrvata iz sastava austrougarske vojske dovedena je na Sardiniju iz albanske luke Valona pred Božić 1915. godine. Drugu skupinu Hrvata činili su pripadnici ustaškog pokreta pod vodstvom Ante Pavelića. U trećoj skupini Hrvata bili su zatvorenici fašističke Italije, dovedeni u talijanske logore s prostora Nezavisne Države Hrvatske, u razdoblju od početka rata do kapitulacije Italije u rujnu 1943. U četvrtoj, najvjerojatnije najbrojnijoj, skupini bilo

je oko 11 000 tisuća izbjeglica, koji su po završetku Drugoga svjetskog rata napustili svoj dom pred krvavim progonom komunističko-partizanske vojske Josipa Broza Tita. Prof. Dukić je istaknuo da su do sada bile poznate navedene četiri skupine Hrvata u Italiji te da je pripremajući se za navedeno izlaganje otkrio i petu, koju je još potrebno detaljnije istražiti.

Nakon posljednjeg predavanja slijedila je zaključna rasprava u kojoj se pokušalo odgovoriti na neke konkretne izazove i situacije s kojima se pastoral Crkve danas susreće. Konačno, zatvarajući simpozij, dekan KBF-a u Splitu, prof. dr. sc. Mladen Parlov, izrazio je nadu da će ovakva analiza pridonijeti ispravnijem suočavanju s fenomenom migracija te općem miru, skladu i rastu ljudske obitelji.

Emanuel Petrov